
mededelingenblad van het **SINT JOZEFKOOR**

JAARGANG 13 no 1 maart 2003

Redactie:
Wim van Hugten

BESTUUR WIL TOEKOMSTGERICHT BELEID VOOR KOOR

In 1999 schreef Jos Leenen bij gelegenheid van zijn 40-jarig jubileum als kerkkoorzanger een in brochurevorm uitgegeven artikel met als titel "Kind en gregoriaans: hoe lang al, hoe lang nog?" In dat artikel geeft hij een beeld van 40 jaar gregoriaans met kinderen in de Sint Jozefkerk zoals hij dat zelf ervaren heeft als Sint Jozefzangertje, als dirigent van het Sint Jozefkoor en als leraar van de Opleiding Muzikale Vorming van het Sint Jozefkoor.

Hij schrijft ondermeer. En dan de kinderen; 11 sopranen hebben we momenteel van 9 tot 16 jaar, waarvan 2 jongens. Allen zijn ze vanuit de eigen opleiding in het koor gekomen. Het is toch een voorrecht als je op de grens van het jaar 2000 iedere zondag met gemiddeld zo'n 15 heren de wisselende gezangen mag zingen. Is het niet heerlijk als wekelijks 3 of 4 jonge dames de kerk vullen met hun verheven gezang? Het is toch uniek als in deze tijd 11 kinderen iedere hoogmis vol overtuiging het gregoriaans nieuw leven inblazen?

Nu, drie jaar later, zijn er (behoudens de 2 hierna genoemde leerlingen) geen kinderen meer jonger dan 16 jaar en is de Opleiding Muzikale Vorming gestopt. Er zijn 2 leerlingen, die er waren op het moment dat de opleiding stopte, die gedurende bepaalde tijden van het jaar de vaste gezangen kunnen meezingen. Er zijn 6 dames die de vaste gezangen zingen, en bij speciale gelegenheden, al dan niet met versterking van buitenaf, missen en motetten zingen. Er zijn 2 jongens doorgestroomd naar het herenkor en 2 meisjes naar de damesgroep. Het herenkor heeft 3 leden zien vertrekken en bestaat thans uit 17 heren waarvan de gemiddelde leeftijd net beneden 50 jaar blijft. 8 Koorleden zijn 60 jaar of ouder. Zowel bij de dames als de heren zijn koorleden die niet elke zondag kunnen of willen komen zingen. Wat kan er veel veranderen in een paar jaar tijd.

Het bestuur heeft geconcludeerd dat, als de hierboven geschetste ontwikkelingen zich voortzetten, het voortbestaan van het koor in gevaar komt. De daarbij aangevoerde oorzaken zijn duidelijk. Terecht wil het bestuur in de ledenvergadering van 8 maart a.s. hierover met de leden van gedachten wisselen om uiteindelijk te komen tot het formuleren van een beleid dat door de leden breed gesteund wordt en dat het tij moet keren. Hopelijk komen veel leden aan de wens van het bestuur tegemoet om serieus na te denken over de toekomst van het koor en het voortbestaan ervan. Hoe het ook zij, elk te voeren beleid dient er, ter voorkoming van het te sterk uitdunnen van het ledenaantal, mede op gericht te zijn dat er nieuwe leden toetreden, liefst jongeren. Bij het bieden van de mogelijkheid om te kunnen kiezen voor het totaalpakket van gregoriaans én meerstemmig of voor de afzonderlijke delen, bestaat het gevaar dat er minder gauw voor gregoriaans gekozen zal worden, waardoor het wekelijks zingen van de mis, wat de belangrijkste doelstelling van het koor is, in gevaar kan komen.

Jos Leenen zoekt de oorzaak van het stoppen van de Opleiding Muzikale Vorming vooral bij zichzelf en dat is niet terecht. De belangrijkste oorzaken liggen buiten zijn invloedssfeer. Hij somt zelf de belangrijkste oorzaken op (Mededelingenblad december 2002) waardoor de zanglessen energie vreten en een zwaar beroep doen op

het doorzettingsvermogen. En als dan de zanglesgroep erg klein is en het perspectief om het gewenste niveau te bereiken minimaal, (nog afgezien van de vraag of de kinderen na de opleiding bij het koor blijven – we hebben er immers na de opleiding veel zien vertrekken), dan is doorgaan zinloos en stoppen het beste wat je kunt doen. Dat je dat betreurt is begrijpelijk maar het gaat te ver om je daarvoor zelf verantwoordelijk te houden. Jos Leenten verdient veel waardering voor ruim 30 jaar muzikale vorming aan kinderen zowel op school als bij het Sint Jozefkoor.

HET GEHEIM VAN PASEN

De kerk als gemeenschap, probeert in symbolen de betekenis van Pasen uit te drukken in de bijzondere viering van de Paaswake.

Daarbij gaat het om drie grote symbolen: het licht, het water en het “nieuwe lied” het “alleluia” dat we zes weken misten in de liturgie.

Als we de kerk binnengaan op Paaszaterdag, is alles schemerachtig, en duister. Maar door de Paaskaars komt er licht, God weet hoe duister, donker, zorgvol ons bestaan kan zijn... Wie wat ouder geworden is, beseft dat je sommige zorgen overleeft, dat onze kracht sterker is dan het kruis in ons leven. Ons doopsel is de eerste gebeurtenis die ons plaatste in de beweging van duisternis naar het licht. Daarom geeft de priester of diaken de ouders van de dopeling de doopkaars, met de opdracht: zorg dat dit kind een kind blijft van het licht...

Het is niet altijd makkelijk en vanzelfsprekend ervoor te zorgen dat je leven een leven "in het licht is". Maar door te geloven in God, en de mensen die je bijstaan wordt het concreet, en dat vieren we met Pasen. Door het doopsel horen we bij Jezus, die licht brengt, en we mogen dat licht uitdragen, in al het goede dat we doen. Soms vallen de teleurstellingen in ons leven vies tegen, maar in de veertigdagentijd merken we dat Jezus dat met ons deelt. Pasen zingt uit: "alleluia", er is overwinning! Moge het zingen van een nieuw "alleluia" daartoe een begin zijn, niet alleen voor Jezus, ook voor ons! Zalig Pasen, en veel licht in jullie leven wenst jullie

Ard Smulders, pastoor

(Mezelf realiserend dat je dat licht bereikt in gebed, zang, en aandacht voor de mensen om je heen!)

ONZE JARIGEN

Onze jarigen in maart en april zijn:

1 maart	André van de Laar
14 maart	Yvonne van Moorsel
22 maart	Jan Swinkels
24 maart	Wim van Hugten
9 april	Jan de Bruijn
17 april	Maud Brugmans
28 april	Mijke Bastiaans

Bestuur, dirigenten en leden feliciteren u van harte en wensen u een fijne verjaardag toe.

ROOSTER

za 1 mrt rep

zo 2 mrt 8e zondag door het jaar
Alleluia: Domine

za 8 mrt rep

zo 9 mrt 1^e zondag van de veertigdagentijd
Tractus: Qui habitat

za 15 mrt rep

zo 16 mrt 2^e zondag van de veertigdagentijd
Introitus: Tibi
Graduale: Sciant

wo 19 mrt **Hoogfeest van Sint Jozef**

19.00 uur H. Mis

Introitus: Justus (508)

Tractus: Beatus (481)

Offertorium: Veritas (483)

Communio: Joseph (552)

Vaste gezangen van de 8e Mis – Credo III

za 22 mrt rep

zo 23 mrt 3^e zondag van de veertigdagentijd
Introitus: Oculi

Graduale: Exsurge

Communio: Passer

za 29 mrt rep

zo 30 mrt 4^e zondag van de veertigdagentijd
Graduale: Laetatus

Offertorium: Laudate

Communio: Jurusalem

za 5 apr rep

zo 6 apr 5^e zondag van de veertigdagentijd
Graduale: Eripe me
Communio: Qui mihi

- za 12 apr rep
zo 13 apr **Palmzondag** (speciaal boekje)
do 17 apr **Witte donderdag** (speciaal boekje)
18.30 uur repetitie
19.00 uur H. Mis
vr 18 apr **Goede Vrijdag** (speciaal boekje)
18.30 uur repetitie
19.00 uur viering
za 19 apr rep
20.30 uur **Paaswake** (speciaal boekje)
zo 20 apr **Hoogfeest van Pasen**
09.00 uur repetitie
09.30 uur H. Mis

JOSQUIN DES PREZ

Josquin des Prez (ca. 1440-1521) geboren in Henegouwen of Frans Vlaanderen. Ofschoon de loopbaan van Josquin zich langzamerhand duidelijk begint af te tekenen en betrekkelijk goed gevolgd kan worden, blijven er toch nog steeds belangrijke punten onopgehelderd, zoals geboorteplaats en -datum, en studietijd. Werd vroeger 1450 aangehouden, momenteel wordt er van uit gegaan dat hij rond 1440 geboren is. In 1459 zong hij immers al als cantor in de kathedraal te Milaan, en niet als koorknaap, waardoor deze verschuiving als meer reëel wordt beschouwd. Zekerheid is er evenmin of Josquin leerling is geweest van de grote meester Ockeghem. Misschien gaat het meer om een indirecte leerschool, zoals trouwens alle Nederlandse polyfonisten uit Josquins generatie sterke invloed hebben ondergaan van Ockeghem.

Van juli 1459 tot december 1472 was hij zanger aan de kathedraal van Milaan, en vanaf 1474 zong hij in de kapel van de Sforza, eerst in dezelfde stad, later bij Ascanio Sforza toen deze uit de stad verbannen was. Waarschijnlijk heeft hij deze gevolgd op al zijn rondzwervingen, o.m. naar Rome, waar Josquin ook vermeld staat in de pauselijke kapel in 1486, en opnieuw van 1489 tot 1494. In verband met de goede verstandhouding tussen Josquin en zijn meester, kardinaal Ascanio Sforza, bestaat de anekdote dat de titel van de *Missa La sol fa re mi* ontleend zou zijn aan de klinkers van een uitlating die de kardinaal nogal vaak in de mond zou gehad hebben: "Lascia fare a me" (laat mij maar begaan).

Nadien verbleef Josquin enkele jaren aan het Franse hof, zeker vanaf 1500, en misschien zelfs vroeger, tot 1503. Ook hier werd hij hoog gewaardeerd en stond hij in nauwe relatie met zijn meester.

Missa De venerabili sacramento Josquin.

Cho. Pange lingua.
choysoy.
choysoy.

Contra. Kyrie Pange lingua.
choysoy.
choysoy.

Eno. Kyrie Pange lingua.
choysoy.
choysoy.

Alto. Kyrie Pange lingua.
choysoy.
choysoy.

Kyrie uit de mis Pange lingua van Josquin Desprez. Österreichische Nationalbibliothek, Wenen, Cod. 4809, fol 1v-2r

Van 1503 tot 1504 was hij als kapelmeester bij hertog Hercules te Ferrara, waar hij werd opgevolgd door Obrecht. Wellicht componeerde Josquin hier zijn *Missa Hercules Dux Ferrariae* met de solmisatie-cantus firmus: re ut re ut re fa mi re, die als huldeblijk voor zijn meester, gehaald is uit de titel van zijn heer.

In 1504 is Josquin terug te vinden in Condé. De relatie met het Bourgondische hof, speciaal met Margaretha van Oostenrijk, lijkt nog steeds niet duidelijk. Hij overleed op 27 augustus 1521 en werd begraven in de collegiale kerk te Condé-sur-l'Escaut, maar deze werd verwoest in 1793 en met haar is de graftombe en het grafschrift verdwenen.

Josquin is wellicht de meest beroemde en meest geniale componist geweest van zijn tijd. Hij is de "princeps musicorum" en zijn muziek wordt in talrijke traktaten als voorbeeld gesteld.

Soms tracht men in het oeuvre van Josquin drie stijlperiodes te onderscheiden: een vroege- tot ongeveer 1485-, een middenperiode, en een late periode (vanaf ca. 1505, zijn verblijf in Frankrijk). Misschien is het beter er op te wijzen dat men zeker twee stijlrichtingen aantreft. Hij vertrekt zeker van de strenge polyfone techniek van Ockeghem, met de ingewikkelde contrapuntische schrijfwijze en de talrijke technische problemen die hij op meesterlijke wijze beheerst en oplost. Enkele missen tonen o.m. deze uitgezochte technische en canonische moeilijkheden en geheimkunsten die hij met een verbazend gemak beheerst. Typerend is bijvoorbeeld de *Missa L'homme armé super voces musicales* waarin hij het beroemde lied op zes verschillende toontrappen laat beginnen. Dat deze mis een hulde betekent aan Ockeghem is niet alleen terug te vinden in technische spitsvondigheden die ook door deze meester gebruikt werden, doch de cantus firmus-melodie is zodanig aangevuld dat het aantal noten exact overeenstemt met de som der getallen voorgesteld door alle letters van de naam "Ockeghem".

Josquin ondergaat echter ook Italiaanse invloed waardoor het expressief element groter belang krijgt. De missen *Da Pacem* en *Pange lingua* behoren o.m. tot deze richting. Josquin vormt aldus de overgang van de gotiek naar de renaissance. Hij wordt gezien als de invoerder van de "musica reservata" waarin het constructieve ideaal plaats ruimt voor een meer subjectieve melodische gaafheid, gepaard aan een bewuste harmonische rijpheid.

DE GREGORIAANSE MUZIEK

4) cadensgroep, tonaliteit, transponeren en moduleren vervolg

Communio: Beatus Servus

Comm.
3.
B

Matth. 24, 46-47.
Gelukkig de dienaar,
welken de heer bij zijn
komst wakend vindt :
voorwaar Ik zeg u, hij
zal hem stellen over al
zijn goederen.

E-átus sér- vus, * quem, cum
vé-ne-rit Dóminus, invé-ne-rit vi-gi-lán-
tem : amen dí-co vó-bis, super ómni-a bóna sú-a consti-
tu-et é- um

Derde modus, grondtoon mi (e), dominant ti (b)

De vorige publicatie eindigt met de toezegging het begrip **chromatisch moduleren** uit te werken aan de hand van de Communio Beatus Servus. In deze Communio is de tweede trap f op een aantal plaatsen (invénerit vigilantem en dico vobis) verhoogd naar f-kruis (fis) om via een chromatische modulatie het woord vigilantem te laten eindigen met een andere tonaliteit en wel de re cadens. Omdat dit niet mag of kan met een muzikaal kruisteken volgens de middeleeuwse muziektheoretici, hebben zij de oorspronkelijk in e-ladder gecomponeerde melodie (3^e modus) getransponeerd in de onderkwint a (la). Als je dat doet dan wordt de f een b-mol (bes) en de f-kruis (fis) een b. Dit zijn tonen die weer aardig op een diatonische toonladder lijken. Het molteken ziet de Middeleeuwer niet als een chromatisch teken. Het is voor hem niet meer dan een grafische voorstelling om de melodie een diatonisch uiterlijk te geven. In tegenstelling tot de opmerking geplaatst bij een eerdere publicatie over transpositie geeft het Graduale Romanum van Solesmes deze melodieën wel in de getransponeerde zetting weer om zodoende het muzikale kruisteken te omzeilen.

Bij het Graduale Clamaverunt doet zich iets dergelijks voor als bij de Communio Beatus Servus, maar dan met een c-kruis (cis) in het woord salvabit. De componist gebruikt voor zijn cadens een melodie uit de fa modus (5e), maar componeert in de 7e. Eén toon hoger zetten van deze melodie zou een c-kruis tot gevolg hebben. Om dit probleem op te lossen past de componist chromatische modulatie toe. Hij zet de melodie één toon hoger maar laat het muzikale kruisteken vervallen. Probleem opgelost, zei de Middeleeuwer. Over vrije interpretatie of rommelen gesproken.

Samengevat kunnen wij grofweg zeggen dat bij melodieën met incidentele mol tekens, zoals eerder gezegd kent het Gregoriaans geen muzikale kruistekens, er sprake is van **chromatische modulatie** ofwel het gebruiken van een ladder vreemde halve toonafstand om op die manier de melodie over te laten gaan naar een andere tonaliteit.

Graduale: Clamaverunt justi

Grad. 7.

Lama-vérunt jú- sti, * et Dó-
 mi- nus exaudí- vit é- os :
 et ex ómni- bus tribula-ti-ónibus e-órum
 liberá-vit é- os. *Ps.* Juxta est Dó-
 minus
 his, qui tribu-lá- to sunt cór-
 de : et hú-mi-
 les spí-ri- tu * salvá- bit.

Ps. 33, 18-19. De rechtvaardigen riep en de Heer heeft hen verhoord : en uit al hun beproevingen heeft Hij hen verlost. *Ps.* De Heer staat hun ter zijde wier hart wordt gekweld en de nederigen van geest komt Hij te hulp.